

MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA

EMELT SZINTŰ MŰEMLÉKI
FELELŐS MŰSZAKI VEZETŐI ÉS MŰSZAKI ELLENŐRI
JOGOSULTSÁGI VIZSGA SZAKTERÜLETI RÉSZ
(MŰEMLÉKI KIEGÉSZÍTÉS)

Szerző

Vukov Konstantin PhD
műemlékvédelmi szakmérnök

Lektor

Veöreös András PhD
egyetemi docens, műemlékvédelmi szakmérnök

Minden jog fenntartva

Jelen jegyzet az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013.(VII.11.) Korm. rendelet alapján a Magyar Építész Kamara feladat- és hatáskörébe tartozó jogosultsági vizsga segédanyaga, amely az arra való felkészülést szolgálja. Minden ettől eltérő felhasználáshoz a Kamara és a Szerzők engedélye szükséges.

2024. március

v1.0

TARTALOMJEGYZÉK

*A kérdések az alatta kifejtett témakörökhöz csatlakoznak.
Függelékben a téma szakmai hátterét megvilágító ismerteket szerepeltettük.*

1. FEJEZET

A műemlékvédelem történeti kialakulása, szakmatörténeti állomásai

2. FEJEZET

A műemlékvédelem jogszabályi környezete és a szakmagyakorlás

3. FEJEZET

A szakmagyakorlás sajátosságai, társ szakmák bevonásának szerepe, különös tekintettel a régészet és a restaurálás szakterületre

4. FEJEZET

Jellegzetes szerkezetek és anyagok kezelése a műemlékvédelmi gyakorlatban

5. FEJEZET

Az építészeti-műszaki dokumentációk tartalmi és formai előírásai különös tekintettel a műemlékvédelmi gyakorlatra

Ez a vizsgajegyzet a MV-É / ME-É vizsgajegyzet műemléki kiegészítése, az emelt szintű műemléki MV-É-M / ME-É-M jogosultsági vizsgára való felkészülést segíti.

A 266/2013. (VII.11.) Korm. rendelet alapján **csak annak kell emelt szintű műemléki vizsgát letennie, akinek a végzettsége nem okl. építésmérnök ill. nem rendelkezik műemlékvédelmi szakmérnöki képesítéssel.** Az emelt szintű műemléki MV-É-M / ME-É-M jogosultsági vizsga során a vizsgázó általános részből és egy **un. összevont szakterületi részből** (MV-É / ME-É szakterületi részből **és** egy emelt szintű műemléki szakterületi részből) ír vizsgát.

Az okl. építésmérnök végzettséggel ill. műemlékvédelmi szakmérnöki képesítéssel rendelkezők a sikeres MV-É / ME-É jogosultsági vizsgával mind az MV-É / ME-É, mind az MV-É-M / ME-É-M jogosultságot megszerezhetik.

A MÉK honlapján ill. a vizsgajelentkezés (jva.mek.hu) oldalán a Segítség menüpontban a jelentkezés menetéről és a vizsgáról részletes információkat talál! Kérjük mindenképpen tekintse át a vizsgaügyrendet a jelentkezés előtt!

1. FEJEZET

A MŰEMLEKVÉDELEM TÖRTÉNETI KIALAKULÁSA, SZAKMATÖRTÉNETI ÁLLOMÁSAI

1. kérdés

Ismertesse a műemlékvédelem történeti kialakulását a kezdetektől 1945-ig!

Mikor alkották meg az első műemlékvédelmi törvényt?

A műemlékvédelem tudatos, szakmaszerű tevékenysége jellemzően a 19. század elején jött létre Európában, először polgári, társadalmi szerveződés kereteiben, majd már az 1840-es években állami szervezetben.

Magyarországon 1846-tól számítjuk a műemlékvédelem szervezett tevékenységét az akkori Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Társasága Eperjes-bárfai vándorgyűlésétől. Első feladatok közé a műbecsű, megtartandó értékek lajstromozását jelölték meg, ezután a védelem lehetséges módját. A szervezeti munkát a MTA Archaeológiai Bizottsága kezdte meg főként gyűjtési, dokumentálási munkával, ugyanakkor –párhuzamosan- az 1851-es októberi pátenz nyomán hivatalos szervezeti forma 1853-60 között a KuK Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale (Műemlékek Kutatásának és Fenntartásának cs. és k. Központi Bizottmánya) monarchiai szervezte látta el a feladatokat nagyon értékes szakmai munkával publikációkkal.

A magyar közigazgatás beindulásával 1872-ben megalakult a Kultuszminiszter (Vallásügyi és Közoktatási Miniszter) felügyeletével működő **Magyarországi Műemlékek Ideiglenes Bizottsága**, amely már felvetette egy műemléki törvény szükségességét. A Kiegyezés után születhetett meg a szívós munkával előkészített, **1881. évben elfogadott XXXIX. „törvényczikk” a műemlékek védelméről** és fenntartásáról. A törvény életbelépésével alakíthatták meg a Műemlékek Országos Bizottságát. A MOB jogszerűen – rövid 1919-es intermezzóval – 1945-ig állt fenn. Kiváló elnökei közé tartozott báró Forster Gyula (1906-22), aki jelentős szervezeti, nemzetközi kapcsolati és elméleti munkával emelte magasra a tevékenység szakmai színvonalát, ezért nevezték el róla a műemlékvédelemért járó miniszteri kitüntetést díj és érem formában. A korszerű műemlékvédelmi szemlélet megalapozója volt a MOB mérnöke, Möller István, akiről az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága nevezte el szakmai kitüntetését. Szervezeti működését a trianoni törés után Gerevich Tibor újította meg 1934-ben, ekkor erősödött meg állománya és hivatali működési formát vett fel.

2. kérdés

Ismertesse a II. világháború utáni műemléki szervezet főbb állomásait, a jelenlegi kormányzati felelősség vállalás szervét.

A II. világháború után 1949/13. sz. törvényerejű rendelettel alakították meg új szervezetként a Műemlékek és Múzeumok Országos Központját (**MMOK**), ahol az örökségvédelem integrált tevékenységének csíráját kezdték megalkotni. A szocialista-rákossista közigazgatás megszervezése során a műemlékvédelem 1951- 67 közt az építésügyi tárca kebelében működhetett. E kor jelentős eredménye volt a kiválasztott történeti városközpontok vezérszint felmérése és fotódokumentációja. 1967-ben hozták létre az építésügyi tárca felügyeletével az Országos Műemléki Felügyelőséget (**OMF**) az 1/1967 (I.31.) ÉVM rendelettel. Ez a műemléki kutatást, archiválást, nyilvántartást, tervezést és kirendeltségei révén a kivitelezést és sajátos módon az elsőfokú szakhatósági feladatok teljesítését magába foglaló „komplex” intézmény volt. 2001-ig a műemlékvédelem országos hatáskörű és illetékességű szerve. Az OMF-en kívül egyedül Budapest rendelkezett önálló szakhatósági irodával (Budapesti Műemléki Felügyelőség). Leválasztva a kivitelezési szerepet, alakították át a hivatalt 1992-től, de még mindig meghagyva a szakhatósági jogkört (a Fővárostól megvonva), sőt a műemlékek tekintetében építéshatósági jogkört is telepítve: Országos Műemlékvédelmi Hivatal (**OMvH**) lett. Majd modernizálva, a régészeti és műtárgyfelügyeleti feladatokkal

bővítve, immár a három szakterületet együtt örökségvédelmi elnevezéssel, illetve –az elsőfokú hatáskört csak 2010-ig megtartva– Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (**KÖH**) működött 2012-ig. Ezután a kezdett a közigazgatás átszervezésével alakulni az újabb szervezeti és működési modell. A műemléki hivatal központi feladatait (nyilvántartás, védelem, szakmai iránymutatás) 2012-ben a Fortser Gyula Nemzeti Örökségvédelmi Központ létrehozásával oldották meg, majd ennek az intézménynek a megszűnésével a műemlékvédelmi feladatok és szakemberek különféle intézmények a Miniszterelnökség, majd Építésügyi és Közlekedési Minisztérium, a Magyar Művészeti Akadémia, illetve a Budavári Ingatlanfejlesztő és Üzemeltető Nonprofit Kft., majd ennek utódjaként a Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság, NÖF – (Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft.) vették át majd beacsozolódott a Lechner Tudásközpont Nonprofit Kft. Mindeközben a hatósági feladatokat 2011-től a megyei Kormányhivatalok látják el.

A műemlékvédelem állami felelősségvállalását **2023 elejétől az Építési és Közlekedési Minisztérium** vette át. Műemlékekkel, műemlékvédelemmel kapcsolatos ügyekben az építészetért felelős államtitkárság **műemlékvédelemért felelős helyettes államtitkára** jár el, jogalkotást előkészítő szerv. Lefolytatja a védési eljárásokat, működteti az Országos Építészeti Tanácsot, szakmai iránymutatást ad a hatósági munkát ellátó Kormányhivataloknak.

3. kérdés

Melyik intézményben találhatók ma a műemléki gyűjtemények archívumok, hol folytatnak még tudományos előkészítő tevékenységet?

2019-től a műemléki gyűjtemények kezelését áadták a Magyar Művészeti Akadémiánál alakult Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központnak, (MÉM-MDK) ahol emellett tudományos kutatási és feldolgozási, közzétételi és kiállítási tevékenység folyik. Tudományos előkészítő tevékenységet folytatnak még: Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság (Várkapitányság), és a Nemzeti Örökségvédelmi Fejlesztési Nonprofit Kft (NÖF)

2. FEJEZET

A MŰEMLÉKVÉDELEM JOGSZABÁLYI KÖRNYEZETE ÉS A SZAKMAGYAKORLÁS

4. kérdés

Részletesen ismertesse a műemlék és régészeti örökség fogalmát!

Mit is tekintünk műemléknek, mi a műemlék fogalma: Változó, egyrészt az idők folyamán, másrészt a műemlék tárgyát tekintve. Mindenképpen bővülést –tágulást- lehet tapasztalni. A **„műemlék” szó az általános köznyelvi felfogásban még mindig jelentős az épített örökség megnevezésére.** A műemlék fogalom ma az épített örökség történeti tárgyaihoz áll a legközelebb, szemben a 19. századi műemlék, régészeti emlék és múzeumi emlékek összefonódásával, jóllehet egy műemlék a maga alkotórészeivel és tartozékaival teljes és védendő, s ezzel a muzeológiai értékekkel rokonítható értékekkel is rendelkezik, ilyen módon a kulturális örökség elemeként is értékelendő. Azt lehet mondani halmaz hierarchia szempontjából, hogy **a műemlékvédelem a kulturális örökség részeként az épített örökség halmazának a települési értékvédelem körébe sorolható sajátos tárgyköre, amely a műemléki értékek átörökítésével foglalkozik.**

A műemlék a társadalom szemében is védendő, értékes épített elem. A védettség **miniszteri rendelet formájában** jogilag is manifesztálódik. Az épített örökség ennél jóval tágabb, beletartozik minden, amit a korábbi generációk építettek, annak megmaradt értékes és értéktelen elemei egyaránt. A műemlék anyagában való megőrzését annak történelmi dokumentum mivolta teszi szükségessé, míg az épített örökség jóval szabadabb bánásmódot igényel.

Függelék:

A műemléki értékeknek szakmatörténetileg többféle megközelítése lehetséges, a szakma és a jogszabály két-két legfontosabb körülhatárolását mutatjuk be:

Velencei karta, 1964

„1. A műemlék fogalmán olyan önálló építészeti alkotásokat és városi vagy falusi együtteseket értünk, amelyek valamely sajátos kultúrának, jelentős fejlődésnek vagy történelmi eseménynek tanúi. A műemlék fogalma nemcsak a nagy alkotásokra terjed ki, hanem azokra a szerény művekre is, amelyek az idők folyamán kulturális jelentőségre tettek szert.” A Velencei Karta a szakmában gyakran idézett és hivatkozott dokumentum, azonban jogszabályi hatálya nincs., egyes államok a Karta elveit saját jogrendszerükben érvényesíthetik.

A „Granadai Egyezmény”, Az Európa Tanács egyezménye az európai építészeti örökség védelméről, Granada, 1985 (Magyarország kihirdette 1991-ben)

első cikk. Az Egyezmény alkalmazásában az "építészeti örökség" kifejezés a következő ingatlanvagyonot foglalja magában:

- 1. Műemlékek: minden történelmi, régészeti, művészi, tudományos, társadalmi, vagy műszaki-ipari szempontból kiemelkedő építmény, ideértve a kiegészítő és dekorációs elemeket is, ha azok az építmény tartozékai;*
- 2. Építészeti együttesek: olyan történelmi, régészeti, művészi, tudományos, társadalmi, vagy műszaki-ipari szempontból jelentős egységes városi vagy vidéki épületcsoportok, amelyek szoros összetartozásuk miatt topográfiailag körülhatárolható egységet alkotnak;*
- 3. Kultúrtájak: az ember és a természet együttes munkájának eredményei, olyan történelmi, régészeti, művészi, tudományos, társadalmi, vagy műszaki-ipari szempontból jelentős, részlegesen beépített területek, amelyek jellegzetességük, egységességük révén topográfiailag körülhatárolható egységet alkotnak. “*

Ma a „műemlék” jogi kategória, a kulturális örökség értékei közül a műemléki értékeinek miniszteri rendelettel vagy határozattal védett elemét jelenti.

A régészeti örökség

A törvény szerinti kulturális örökség elme. Régészeti örökség: az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben **1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma**, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát, az emberiség történetét, kapcsolatát környezetével, valamint hozzájárul az ország területén élt népek és a nemzet történelmének rekonstruálásához, igazolja, bemutatja, alátámasztja népünk eredetét és fejlődését, továbbá amellyel kapcsolatos információszerzés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.

Függelék:

Régészeti feladatellátás: A földmunkával járó beavatkozás, fejlesztés, beruházás esetén feltárásra jogosult által végzett lelőhely-felderítés és megelőző jellegű, közfeladatként állami vagy önkormányzati fenntartású intézmény által végzett örökségvédelmi tevékenység, melynek szaktevékenységi része a feltárásvezetés, a feltárás dokumentálása, a régésztechnikusi feladatellátás, a leletek elsődleges feldolgozása. Járulékos része a régészeti bontómunka

Régészeti földmunka: a régészeti bontómunka kivételével a nyilvántartott régészeti lelőhelyen a régészeti feltárás megvalósítása érdekében végzett, a régészeti feladatellátáshoz kapcsolódó, régészeti szaktevékenységnek nem minősülő, régészeti tükrőfelületet kialakító gépi és kézi földmunkák összessége, amely nem foglalja magában a beruházás megvalósítása érdekében végzett földmunkát.

Régészeti feltárás: tudományos módszerrel végzett tevékenység (régészeti megfigyelés, terepbejárás, próbafeltárás, megelőző feltárás, mentő feltárás, tervásatás, műszeres lelet- és lelőhely-felderítés, beleértve a fémkereső műszer használatát), amelynek célja a régészeti örökség elemeinek felkutatása.

5. kérdés

Ismertesse a védettségi kategóriákat

A védelem különféle **megközelítési kategóriák szerint lehetséges.**

Egyezményeken alapuló kötelezettség szerinti vállalások

Nemzetközi egyezményekről van szó főként, amelyek előírják a nemzeti jogszabályi védelem kidolgozását. (Megjegyzendő, hogy a nemzetközi egyezményeket a részes államok elfogadják, ezt a dokumentumot a nemzetközi kezdeményező szervnél elhelyezik és kihirdetik saját jogalkotási módjukon. A továbbiakban vállalt kötelezettség alapján a saját jogi eszközeikkel biztosítják a védelmeket ill. szükséges intézményi háttérrel.)

„Világörökség egyezmény”: A világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló, az Egyesült Nemzetek Oktatási, Tudományos és Kulturális Szervezete Általános Konferenciájának ülészakán Párizsban, 1972. november 16-án elfogadott egyezménye (Magyarországon kihirdetve és elfogadva a 1985. évi 21. törvényerejű rendelettel).

A hazai jogrend szerint **a világörökségi magterület és a puffer zóna, azaz védő övezet együttesen alkotják a világörökségi területet** (a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény (Vötv.) - 2.§ 5.), építésügyi és örökségvédelmi szempontból azonos szabályozás vonatkozik rájuk.

(Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1985. évi 21. tvr = 1985/ 21.tvr, ma a 2015. évi CXV. törvény a Vötv. és a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény módosításától hatályos)

Nemzeti jogszabályban biztosított védelem

2001. évi LXIV. tv. a kulturális örökség védelméről (Kötv.)

A jogszabályi védelem alapja, hogy a védett műemléki értékek tekintetében a jogszabályban alkalmazott fogalom meghatározásait rögzíti, szakmai szabályokat ír elő a műemléken való beavatkozást engedélyhez vagy egyéb előfeltételekhez, eljárási rendhez köti, és eljáró hatóságokat hatalmaz fel, a védett épületen bizonyos beavatkozásokat szakértői jogosultsághoz köt.

A védelem lehet

egyedi - védett műemléki érték, helyi védelem alatt álló építmény,

területi - műemléki környezet, műemléki jelentőségű terület, történeti táj, műemlékvédelem sajátos tárgyai, mint kert, temető.

Országos védelemben kell részesíteni **hazánk múltja** és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű emlékeket (műemlék, műemléki terület Kötv. 7.§, 10.§, 28.§), **Műemlék:** olyan közhiteles nyilvántartásban nyilvántartott műemléki érték amelyet miniszteri döntéssel, határozattal vagy a tv. alapján miniszteri rendelettel védetté nyilvánítottak. (Kötv. 7.§ 15.).

Helyi építészeti örökség részét képezik a sajátos megjelenésüknél, jellegzetességüknél, településképi vagy településszerkezeti értéküknél fogva a **térség, illetőleg a település szempontjából kiemelkedő**, hagyományt őrző, az ott élt emberek és közösségek munkáját és kultúráját híven tükröző építészeti értékek (Étv 57.§ (1) bek.).

Függelék:

Nemzetközi jelentőségű értékek jogszabályban meghatározott módon a nemzeti védelem mellett világörökségi várományosi (tentatív) listára vehetők, világörökségi, illetve európai örökségi címben részesülhetnek, amely az érték fenntartására, kezelésére nézve további kötelezettségeket, feladatokat keletkeztethet.

Helyi településképi védelem, helyi építészeti értékvédelem a helyi építészeti örökség értékeinek feltárása, számbavétele, védetté nyilvánítása, fenntartása és védelmének biztosítása. (az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) 2.§ 34.)

A helyi építészeti örökség értékeinek feltárása, számbavétele, védetté nyilvánítása, fenntartása, fejlesztése, őrzése, védelmének biztosítása a települési önkormányzat feladata. A helyi védetté nyilvánításról vagy annak megszüntetéséről, továbbá a védettséggel összefüggő korlátozásokról és kötelezettségekről és támogatásokról a települési önkormányzat (a fővárosban a fővárosi és a kerületi önkormányzat is) rendeletben dönt (Étv. 57.§ továbbá a településképi védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény (Tktv. 2.§ (2) bek.)

6. kérdés

Ismertesse a műemlékekkel összefüggő építészeti tervezés szakmagyakorlási kritériumait!

Az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet (266/2013. Kr.) határozza meg, hogy milyen jogosultsággal milyen tevékenység végezhető, azonban csak néhány szakterületen határozott meg önálló, kifejezetten műemléki jogosultságot.

Az építészeti tervezés területén nincs speciális műemléki tervezői tervezési jogosultság, de fontos megjegyezni, hogy a helyi vagy műemléki védelem alatt álló építménnyel kapcsolatos, valamint jogszabállyal védetté nyilvánított területen (*világörökség, műemléki jelentőségű területen, műemléki környezetben, tájvédelem vagy helyi védelem alatt álló területen*) álló építmények építészeti tervezését kizárólag **É jogosultsággal rendelkező végezheti** (teljes körű építészeti-tervezési jogosultság),

A korábbi jogi szabályozás szerint megszerzett **un. korlátozott építészeti-tervezési jogosultságok** (É2, É3, ÉK, ÉKE) esetében – amely jogosultságok újonnan már nem szerezhetőek meg – a 266/2013. Kr. a tevékenységeik között **kifejezetten tiltja a műemlékeken történő tervezést!**

7. kérdés

Melyek a kamarai és melyek a kulturális örökség körébe tartozó szakértői tevékenységek?

Két típusú műemléki szakértői tevékenységet szabályoz a jelenlegi jogszabályi környezet. Sajnálatos módon a rosszul megválasztott elnevezéssel gyakran keveredik, hogy melyikkel milyen tevékenységet lehet végezni, illetve hogy lehet megszerezni.

Építésügyi műszaki szakértői jogosultság – SZÉS 5

A 266/2013. Kr. a szakértői jogosultsági körben állapított meg speciális műemlékvédelmi szakértői jogosultságot. Az erre vonatkozó tevékenységi kört és a minimális képesítési követelményeket a jogszabály melléklete rögzíti, a rendelet szövege pedig 8 év szakirányú szakmai gyakorlatot ír elő a jogosultság megszerzéséhez. Fontos, hogy ez a területi kamarák által vezetett nyilvántartásban ill. az országos névjegyzékben szereplő, kamarai tagsághoz kötött jogosultság!

24	Szakági építésügyi műszaki szakértői szakterület műemlék építmények műszaki szakértői részsakterület	SZÉS 5	<i>korábban SZÉSZ 5</i>	Műemlék építmények történeti épületszerkezetei, építőanyagai esetében a javító, konzerváló és fenntartó technológiák, anyaghasználat, szerkezeti megoldás az adott műemléken való alkalmazhatóságának szakvéleményezése.	okleveles építésmérnök és műemlékvédelmi szakmérnök
----	--	---------------	-------------------------	--	---

Örökségvédelmi területen működő szakértői tevékenységek

A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet (439/2013. Kr.) szerint a műemlék épület műemléki értékleltárba felvett elemét érintő tervezési program készítése szakértői tevékenységnek minősül, ami ezen rendelet szerinti (nem pedig a 266/2013. Kr szerinti építésügyi műszaki szakértői) **műemléki szakértői tevékenységhez ill. jogosultsághoz kötött.**

A kulturális örökség körébe tartozó, műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységet és nyilvántartását más jogszabály szabályozza, amely szintén szakértői jogosultsággal definiálja ezt a tevékenységet!

Ezt a szakértői névjegyzéket az Építésügyi és Közlekedési Minisztérium megbízásából a Lechner Tudásközpont tartja nyilván a 439/2013. Kr. rendelkezései alapján. **Szakértői névjegyzékbe vételhez igazolt gyakorlat szükséges, amelynek értékelését (pontokkal) és igazolhatóságát a 439/2013. Kr. mellékletei tartalmazzák.**

A szakértői tevékenységek közül a műemléki terület:

- műemléki érték dokumentálása szakterület, (kérelem esetén SZÉSZ5 jogosultsággal rendelkezőnek nem kell igazolnia a melléklet szerinti szakmai gyakorlatot)
- műemléki épületkutatás szakterület,
- műemléki restaurátor szakterület,*
- történeti kertek szakterület,
- műemléki épületdiagnosztika szakterület,
- orgonahangszer-helyreállítás szakterület.

*Restaurálást *mesterfokozattal rendelkező restaurátorművész vagy okleveles restaurátorművész* végezhet önállóan.

A 439/2023. Kr. szerint szakértői tevékenységnek minősül a műemléki területen

a) műemléki érték dokumentálása szakterületen (kivéve az orgonahangszer-helyreállítási szakterület és a történeti kertek szakterület vonatkozásában meghatározott tevékenységek)

aa) a műemléki érték dokumentálása: inventarizáció, műemléki revízió, vonalhálós alakhú műemlékfelmérés, értékleltár, építéstörténeti tudományos dokumentáció, értékvizsgálat, védetté nyilvánítási dokumentáció önálló elkészítése,

ab) **a védett műemléki értéket érintő tevékenységeket, pályázatokat előkészítő tanulmányok készítése:** megvalósíthatósági tanulmány, hatástanulmány készítése, műemlék vagy műemléki terület kezelési tervének készítése,

ac) a védett műemléki értéket érintő **közigazgatási hatósági ügyekben szakértőként való közreműködés,** a védett műemléki értéket érintő tevékenység - megvalósítás során történő, jogkövetkezménnyel járó - **véleményezése,**

ad) a védett műemléki értéket érintő pályázatok műemlékvédelmi szempontból történő elbírálása és minősítése,

ae) az építésügyi és az építésüggyel összefüggő szakmagyakorlási tevékenységekről szóló kormányrendeletben meghatározottak szerint **a műemléket érintő tevékenység tervezési programjának összeállításában való részvétel, a tervezéssel kapcsolatos műemlékvédelmi szakkérdések tekintetében;**

Függelék a műemléki munkálatok támogatási forrásairól

A támogatott épületeknek valamely országos vagy helyi védelmi bejegyzéssel kell rendelkeznie.

A felújítási és helyreállítási forrásokról: Egy műemlék kutatásának, a helyreállítás tervezésének, a restaurálásának és kivitelezésének szükséges hátterét az anyagi/pénzügyi fedezet biztosítja, amely legtöbbször valamilyen pályázati forrásból ered. A legtöbb műemlék-tulajdonos nem rendelkezik elegendő fedezettel a felújítás/helyreállítás munkáihoz, ezért támogatásokat keresnek. A Nemzeti Kulturális Alap biztosít kimondottan műemlék helyreállításra célzott évenkénti pályázati támogatást, amelynek mértéke a közbeszerzési eljárás kötelezettségét maga után vonó összeg alatti. Ez azt jelenti, hogy a munkák több évre, több, kerek, befejezhető ütemre bontandók, mivel az összeg egy átlagos műemlék szükségleteit egyszerre nem képes fedezni. Egyéb, műemlékek esetében is hasznosítható pályázat főként turisztikai attrakció növelését célzó támogatás, amelyben a műemlék, mint a cél térbeli kerete jöhet számításba. Jelentős támogatást Népi Építészeti Program néven előkészítésre és helyreállításra írt ki a kormányzat a falusi épületek esetében, a pályázatokat a Teleki László Alapítvány kezeli (hasznos a letölthető műszaki segédlet szakanyaga).

A pályázatok problematikája: A Nemzeti Kulturális Alapnál évente kiírásra kerülő pályázatokon kívül nincs célzottan műemlék helyreállítására fordítható pályázati pénz. Emiatt a tulajdonosok a felújítás költségeit más pályázati forrásokból kénytelenek finanszírozni. Ezek, a többnyire turisztikai fejlesztést vagy energiatakarékosságot célzó pályázatok azonban nem veszik figyelembe a műemlék-specifikus kívánalmakat, többnyire nem támogatják a hiteles műemlék- felújítás megtervezéséhez elengedhetetlenül szükséges előzetes tudományos kutatásokat és előkészítő műszaki vizsgálatokat, így ezekre sokszor csak rendkívül korlátozott mértékben a kivitelezés során tud sor kerülni. Ebben a fázisban pedig ezek a munkák már sokszor feleslegesnek, a hatóság, az építető, a tervező és a kivitelező – a szoros kivitelezési határidők okán (melyek a közbeszerzések miatt még jobban lerövidülnek) már kész tények elé vannak állítva. Az „eredmény” tudományos oldalról a hiteles felújítás helyett a műemléki értékek pusztulása, műszaki oldalról pedig a szakszerű helyreállítás helyett gyorsan kivitelezhető igénytelen látszatomegoldások alkalmazása.

8. kérdés

Ismertesse a műemlékvédelem gyakorlati tevékenységéhez tartozó építési fokozatok jogszabályi értelmezéseit!

A műemlékvédelem gyakorlati tevékenységéhez tartozó építési fokozatok jogszabályi értelmezései nem mindig azonosak a szakmai köznyelvi használattal.

Műemlék jókarbantartása: tervszerű megelőző vagy hosszabb időszakonként, rendszeresen visszatérő jelleggel végzett, a jó műszaki állapot megőrzését elősegítő, vagy a kármegelőzésre, hibaelhárításra irányuló vagy rendeltetésszerű és biztonságos napi használatot, működést biztosító építési-szerelési munka, valamint az üzembiztonság megtartására irányuló rendtartási, tisztítási, javítási tevékenység.

Műemlék állagmegóvása: rossz műszaki állapotban lévő műemlék, annak önálló rendeltetési egysége további kármegelőzése, kárelhárítása érdekében végzett építési tevékenység.

Műemléki helyreállítás: a jókarbantartási vagy az állagmegóvási feladatokon túlmenő, a műemlék egészét vagy részét érintő felújítás, részleges vagy teljes visszaállítást célzó építési tevékenység vagy restaurálás.

A helyreállítás során olyan munkálatokat is el kell végezni, amelyeket a szakmai követelmény nélkül nem végeztek volna el, ezért felmerülhet egyfajta közérdekből adódó elismerése az ún. többletköltségeknek.

Örökségvédelmi többletköltség: a kulturális örökség védett elemein végzett kutatási, restaurálási vagy helyreállítási munkák olyan – az értéknövekedéssel csökkentett - költségei, amelyeket a hatóság írt elő vagy rendelt el, valamint amit a tulajdonos kezdeményezésére a hatóság annak elismer, és amelyek a védettség hiányában a fenntartással kapcsolatban egyébként nem merültek volna fel.

Az örökségvédelmi hatástanulmány készítése (Övr. 83.3-4.):

A régészeti szakterületi munkarésze az Övr. 14. és 15. mellékletben meghatározott tartalmi elemek közül a régészeti örökség tárgykörével foglalkozó tartalmi elemek összessége.

Az örökségvédelmi hatástanulmány műemléki szakterületi munkarésze a települési 14. és a döntéselőkészítési 15. mellékletben meghatározott tartalmi elemek összessége. Ezeket a 68/2018 (IV.9.) kormányrendelet részletezi.

9. kérdés

Mit kell tartalmaznia az értékmeghatározói szakértői vizsgálatban leírt építéstörténeti tudományos dokumentációnak?

AZ ÖRÖKSÉGVÉDELMI ELJÁRÁSOKHOZ SZÜKSÉGES MELLÉKLETEK
TARTALMA - *használt alapfogalmak*

Nevesített műemléki érték: értékmeghatározó szakértői vizsgálat alapján megállapított és közhiteles nyilvántartásban szereplő érték, amely a védetté nyilvánítást megalapozza; a nevesítés a műemléki érték egészére vagy annak egyes elemeire – ideértve alkotórészére, tartozékára, beépített berendezési tárgyaira – terjed ki. (Kötv. 7.§ 21.a.)

Értékmeghatározó szakértői vizsgálat: a műemléki szakértő által elkészített építéstörténeti tudományos dokumentáció és műemléki értékleltár alapján a műemlék érték hordozó elemeinek, alkotórészeinek, tartozékainak és beépített berendezési tárgyainak részletes meghatározása. (Kötv. 7.§ 3.a)

Az építéstörténeti tudományos dokumentáció és az ebben előírt értékleltár tartalmi követelményeit a 68/2018.(IV.9.) Korm. rendelet 3. melléklete határozza meg

Az építéstörténeti tudományos dokumentáció

A dokumentációknak a műemlék egészére vagy a tervezett tevékenységgel érintett részére vonatkozóan - a műemlék típusától és a jellegétől függően - a következőket kell tartalmaznia.

Építéstörténeti tudományos dokumentáció

1. Bevezetés: a dokumentáció készítésére vonatkozó adatok, a dokumentáció tárgyát képező terület lehatárolása, a vizsgált terület aktuális védettségének, tulajdoni és kezelési viszonyainak bemutatása,
2. a vonatkozó szakirodalom kritikai bemutatása, értékelése,
építéstörténet, telektörténet a szakirodalom és a források kutatása és feldolgozása, a helyszíni szemrevételezés és a szakértői vizsgálatok eredményei alapján, pontos hivatkozásokkal, a korábbi állapotok változásai, az egyes építési periódusok részletes és szakszerű bemutatása, a művészeti, műszaki és tudományos kapcsolatok feltárása és bemutatása, a telek és az építmény településtörténeti összefüggésben való

- elhelyezése, az építés történetében meghatározó személyiségek és tevékenységük ismertetése, elhelyezése a szakmai életművekben, az építető - személy, család, intézmény, település, stb. - történetével, illetve a településtörténettel összefüggésben,
3. részletes külső és belső építészeti, művészettörténeti leírás, ismertetve különösen a beépítési módot, tömegformálást, homlokzatokat, tetőzetet, tömeg- és térkapcsolatokat, térstruktúrát és térbeli összefüggéseket, az építményhez kapcsolódó kert, park, zöldfelület, illetve egyéb építmények bemutatásával, a vizsgált építmény összefüggésében,
 4. *értékleltár* a 2. pontban meghatározott, a műemléki értékre vonatkozó tartalmi elemekkel, Az értékleltár részletes tartalmát külön kiemelve kifejti a jogszabály!
 5. javaslat a további tudományos vagy roncsolásos kutatásra, az építmény további értékeinek feltárását célzó kutatásokra, kutatói megfigyelésre,
 6. a műemlék megőrzésére és fenntartására, helyreállítására, a fenntartható, méltó használatra vonatkozó szakértői javaslat, az értékek történeti egységének összefüggésében, fontossági és logikai sorrend felállításával, az esetleges veszélyeztetettség jelzésével, valamint a helyreállítási programhoz, tervhez szakmai javaslatok és elvárások, az elkészült tervek értékelése,
 7. felhasznált irodalom és források jegyzéke (jelzet, leltári szám feltüntetésével),
 8. felhasznált releváns archív források, képanyag (különösen írott források, térképek, tervek, felmérések, fényképek, légifelvételek, képi ábrázolások) másolatai, értelmező képaláírásokkal és pontos hivatkozásokkal,
 9. a jelen állapot fotódokumentációja, amely tartalmazza a helyszín, építmény mai állapotának, értékeinek, összefüggéseinek részletes bemutatását (fotók, légifelvételek).

10. kérdés

Milyen adatokat dolgoz fel az értékleltár?

Az értékleltár tartalmát a 68/2018 (IV.09.) Korm. rendelet 3. melléklete részletezi.

Az értékleltár az *építéstörténeti tudományos dokumentáció 4. pontjában szereplő*, külön kiemelten kidolgozott része.

1. Műemléki mérték azonosító adatai
 - 1.1. Műemléki érték, műemlék azonosító adatai
 - 1.2. Műemléki érték, műemlék állapotának azonosítói
 - 1.3. Műemléki érték, műemlék alapadatai
 - 1.4. Adatfelvevő azonosító adatai és az adatfelvétel dátuma

Az értékleltárnak **a műemlék egészére vagy a tervezett tevékenységgel érintett részére vonatkozóan** - a műemlék típusától és a jellegétől függően - a következőket kell tartalmaznia. Minden értékleltárba felvett elemhez meg kell adni az egyedi azonosító számát, megnevezését, leírását (jelleg, anyag, szerkezet, technológia, megközelítő méret), datálását, stílusát, fotóját, a lehetséges elemtípusok meghatározását, darabszámát, valamint a felvett elemek állapotát, szükség esetén veszélyeztetettségére utaló megjegyzést, továbbá az értékleltárban szereplő értékek megfelelő méretarányú helyszínrajzon, alaprajzi és homlokzati vázlaton történő, az egyértelmű azonosítást lehetővé tevő jelölését.

Az értékleltárnak tartalmaznia kell az elvégzett vizsgálatok, kivitelezés közbeni megfigyelések eredményeivel, az előkerült értékekkel történő pótlólagos kiegészítést.

2.1. Épület, építmény

Az értékleltárnak ki kell térnie a védett műemléki érték tömeg- és térkapcsolatainak, homlokzatai kialakításának és anyaghasználatának, a felszínen látható értéket képviselő összes szerkezeti elemének, tartozékának, díszének, berendezési tárgyának, ezek fragmentumainak, továbbá az elpusztult vagy elbontott elemekre utaló nyomoknak a tételes, leltárszerű leírására, datálására, stílárius meghatározására, továbbá a takart szerkezetekre, díszítésekre, másodlagosan felhasznált elemekre utaló látható nyomok rögzítésére, a megfigyelt jelenségek alapján a feltárható rejtett műemléki értékek meghatározására, mindezek építéstörténeti szempontú rendszerezésére.

2.2. Védett műemléki értékeket tartalmazó helyiség adatlapja, a történeti értéket képviselő elemek megjelölésével

2.3. Történeti kert, védett park

Az értékleltárnak ki kell térnie a történeti kert műemléki értéket képviselő összes élő és élettelen alkotórészének, tartozékának, térszerkezeti és kertépítészeti elemének, növényzetének, továbbá az elpusztult vagy elbontott elemekre utaló nyomoknak a tételes összegyűjtésére, leltárszerű leírására, datálására, stílárius meghatározására, a másodlagosan felhasznált elemekre utaló látható nyomok rögzítésére, mindezek építéstörténeti és kertművészeti szempontú rendszerezésére.

Ha a történeti kerthez műemlék épület, építmény tartozik, a 2.1-2.2. pont szerinti épület, építmény értékleltárt a megfelelő szakterületi műemléki szakértőnek kell készítenie.

2.4. A temető, temetkezési emlékhely

Az értékleltárnak ki kell térnie a temető műemléki értéket képviselő összes alkotórészének, tartozékának, térszerkezeti és kertépítészeti elemének, növényzetének, továbbá az elpusztult vagy elbontott elemekre utaló nyomoknak a tételes összegyűjtésére, leltárszerű leírására, datálására, a másodlagosan felhasznált elemekre utaló látható nyomok rögzítésére, mindezek építéstörténeti és kertművészeti szempontú rendszerezésére.

Ha a temetőhöz történeti kert, védett park tartozik, a 2.3. pont szerinti történeti kert, védett park értékleltárt, a megfelelő szakterületi műemléki szakértőnek kell készítenie.

2.5. Köztéri szobor, plasztika

Az értékleltárnak ki kell térnie a köztéri szobor, plasztika műemléki értéket képviselő összes alkotórészének, tartozékának, térszerkezeti és szabadtér építészeti, kertépítészeti elemének, továbbá az elpusztult vagy elbontott elemekre utaló nyomoknak a leltárszerű leírására, datálására, stílárius meghatározására, a másodlagosan felhasznált elemekre utaló látható nyomok rögzítésére, mindezek építéstörténeti szempontú rendszerezésére.

2.6. Mellékletek

2.6.1. Térkép kivágat, helyszínrajz (kivágat azonosítási adatai: térképlap száma, térkép vetülete és méretaránya)

2.6.2. Épület, építmény arányos alaprajzi vázlatai szintenként, homlokzatok nézetrajzai

2.6.3. Történeti kert, temető, temetkezési emlékhely esetén növényfelmérési helyszínrajz (a 2.4.6. pont szerinti jelölésekkel)

2.6.4. Fotódokumentáció (a képek pontos készítési helyével, dátumával)

Az elvégzett vizsgálatok, kivitelezés közbeni megfigyelések eredményeit, az előkerült értékekkel történő kiegészítést a dokumentációnak pótlólagosan tartalmaznia kell.

11. kérdés

Mely szerv látja el az örökségvédelem hatósági szerepét?

AZ ÖRÖKSÉGVÉDELMI ELJÁRÁSOK ÉS AZOKAT LEFOLYTATÓ SZERV

A műemléket, műemléki környezetet vagy műemléki jelentőségű területet érintő építéshatósági eljárásokban a Kormányhivatal erre jogosultsággal rendelkező szakügyintézői révén **örökségvédelmi szakkérdéseket is vizsgál**. Védett épületen vagy védett területen az építésügyi engedélyhez nem kötött, de a műemlék megjelenését vagy műemléki értékét érintő beavatkozások örökségvédelmi bejelentés vagy örökségvédelmi hatósági engedély alapján végezhetők. (Övr. 63-65. §) Mivel mindkét feladatot a **vármegyei Kormányhivatalok látják el, ezért működnek építésügyi és örökségvédelmi főosztály** hivatali megnevezési rendben.

Az örökségvédelem szabályainak megsértése esetén műemlékek, régészeti lelőhelyek vonatkozásában a beavatkozást megelőző állapot helyreállítását, karbantartását, valamint a fenntartható használatra vonatkozó kötelezettség teljesítését, illetve a méltatlan használat megszüntetését rendeli el. Műemlékek és régészeti lelőhelyek károsítása, veszélyeztetése esetén az ott folyó tevékenységet hivatalból leállítja, illetve az engedélyhez kötött tevékenység engedély nélkül vagy attól eltérő módon való végzése, valamint védelem alatt álló kulturális örökségi elemek jogellenes megsemmisítése, megrongálása, veszélyeztetése esetén örökségvédelmi bírságot szab ki.

Függelék a Várkapitányság és a Lechner Tudásközpont szerepéről

Kötv. 71. § (1) bekezdésében foglalt nyilvántartásokat vezető hatóságként országos illetékségi területtel a minisztert (a továbbiakban: nyilvántartást vezető hatóság); d) a Kötv.-ben és az e rendeletben meghatározott feladatok tekintetében a kulturális javak hatóságaként országos illetékségi területtel a minisztert (a továbbiakban: kulturális javak hatósága)

Kötv. szerinti, jogszabályban kijelölt örökségvédelmi szerv, kormányrendeletben meghatározott feladatok vonatkozásában a Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zártkörűen Működő Részvénytársaság. (elővásárlási jog gyakorlása pl.)

A Lechner Tudásközpont egyik kiemelt feladatköre 2021-től: LTK jogosult a miniszter nyilvántartási hatósági feladatai körében, a régészeti örökségre és műemléki értékre vonatkozó hatósági eljárásokban szemlét lefolytatni, revíziót végezni, ingatlanra vonatkozó adatellenőrzést és adatrögzítést végezni, a miniszter megkeresésére szakértőként eljárni, továbbá a védetté nyilvánítás és védettség megszüntetés szakértői tudományos előkészítését végezni, értékmeghatározó szakértői vizsgálatot lefolytatni, értékmeghatározó szakértői dokumentációt készíteni, valamint értékmeghatározó szakértői vizsgálat hatósági döntést előkészítő kiértékelését, hitelesítését, kiegészítését elvégezni Eljárás leíráskor utalás az LTK nyilvántartást vezető szerepére: (8.§) „A műemléki érték védetté nyilvánítására vonatkozó eljárás hivatalból vagy a 3. melléklet 1. pontjában és 2. pont 2.6. alpontjában meghatározott adattartalom benyújtásával kezdeményezésre indul. A kezdeményezést papír alapon, vagy elektronikus úton a Lechner Tudásközpont által üzemeltetett felületre kell megküldeni.” A nyilvántartást vezető hatóság és – kormányrendeletben meghatározott esetekben - a fővárosi és megyei kormányhivatal a nyilvántartásban szereplő adatokról kérelemre adatot szolgáltat (10.§).

12. Milyen ügy esetben keletkezik örökségvédelmi szakkérdés vizsgálata?

Milyen esetben érvényesül örökségvédelmi hatósági engedély vagy örökségvédelmi bejelentés?

A műemléki érték az építési engedélyezési eljárásban

Az építési engedélyezési eljárásban a műemlékvédelmi érdek szakkérdés vizsgálat.

Örökségvédelmi hatósági eljárások

Az örökségvédelmi hatósági eljárásokat Övr. III. fejezete a régészeti örökség tekintetében, IV. fejezete a műemléki érték védelmének tekintetében határozza meg.

A speciális örökségvédelmi engedélyezési eljárás, mit láthattuk az építésügyi engedélyezés eljárás szükségletensége esetén áll fenn, **két fokozta van: örökségvédelmi engedély és bejelentés.**

Örökségvédelmi engedély

Ha a műemléket érintő tevékenység nem tartozik az (1) bekezdésben foglaltak hatálya alá, a jogszabály (3) bekezdésben foglalt esetekben a hatóságtól örökségvédelmi engedélyt kell kérni. A hatóság engedélye iránti kérelmet a tulajdonos vagy meghatalmazottja jogosult benyújtani

Örökségvédelmi engedélyhez kötött tevékenységek (Övr. 63.§)

Ha műemléket vagy műemlék ingatlanát érintő építési tevékenységhez a 312/2012 Kr. szerinti építésügyi hatósági engedély is szükséges, a tevékenységekre az engedélyt együttes kérelemben az építésügyi hatóságnál kell előterjeszteni.

Ha a műemléket érintő tevékenység **nem tartozik az előző bekezdésben foglaltak hatálya alá, a következő esetekben a hatóságtól örökségvédelmi engedélyt kell kérni.**

Ha a tervezett tevékenység a kiemelten védett műemléket vagy a védett műemlék nevesített műemléki értékét érinti és

a) a kiemelten védett műemlék – védett műemlék esetén a nyilvántartásban nevesített műemléki értéként felvett eleme – megjelenésének (ideértve homlokzatot, homlokzati nyílászárót és tetőzetet is), jellegének megváltoztatását eredményezi, értékeinek érvényesülését befolyásolja vagy gátolja, vagy szerkezetének fizikai megváltoztatásával, a műemlék egészének vagy meghatározott részének felújításával vagy korszerűsítésével,

b) felületének vagy szerkezetének, egyes részeinek, – különösen képző- vagy iparművészeti alkotást képező – alkotórészének, tartozékának, beépített berendezési tárgyának

ba) eredeti összefüggésrendszeréből történő elmozdításával, áthelyezésével,

bb) fizikai beavatkozással, mintavétellel, roncsolással járó vizsgálatával vagy kutatásával, vagy

bc) megelőző konzerválásával, konzerválásával, restaurálásával,

c) önálló rendeltetési egységét érintő bővítésével, felújításával, korszerűsítésével (különösen az akadálymentesítés, energetikai korszerűsítés, utólagos nedvesség vagy víz elleni szigetelés), az épületgépészeti és elektromos rendszerét érintő átalakításával,

d) alaprajzi elrendezésének átalakításával, belső felületeinek, nyílászáróinak vagy egyéb – különösen képző- vagy iparművészeti alkotást képező – alkotórészének, tartozékának, beépített berendezési tárgyának felújításával, átalakításával jár, **a hatóságtól örökségvédelmi engedélyt kell kérni.**

A bejelentés hatósági eljárása

A végezni kívánt tevékenység tervezett **megkezdését és befejezését a hatóságnak be kell jelenteni.** A bejelentést a tulajdonos vagy meghatalmazottja jogosult benyújtani. A bejelentést, a kérelmet az **ÉTDR-en** keresztül kell benyújtani az **Övr. 3. mellékletében meghatározott tartalommal.**

A bejelentésköteles tevékenység a bejelentés beérkezését követő tizenötödik naptól végezhető, ha azt a hatóság nem tiltja meg. A hatóság által tudomásul vett tevékenységet a bejelentés beérkezését követő tizenötödik naptól számított **egy éven belül lehet megkezdeni.** Ha a bejelentésben megjelölt tevékenységet a bejelentéstől számított egy éven belül nem kezdik el, a bejelentés hatályát veszti, meg kell ismételni. (Övr. 70. §)

Ha a tevékenység az előző bekezdés alapján nem örökségvédelmi engedély köteles, örökségvédelmi bejelentés alapján végezhető, ha a tervezett tevékenység a kiemelten védett műemléket, vagy a védett műemlék nevesített értékét érinti:

- a) a műemlék homlokzatán és tetőzetén az értékleltárban, illetve a műemléki nyilvántartásban nevesített műemléki értéként felvett elem megjelenését érintő és érvényesülését befolyásoló
 - aa) szerelvény, tárgy, szerkezet, fényforrás vagy felirat elhelyezése, felszerelése, létesítése bontása és cseréje,
 - ab) az ilyen szerkezet eltakarásának kialakítása, a meghatározott időtartamra szóló kulturális célú reklámok és az építési állványok kialakítása,
- b) műemlék egésze, önálló rendeltetési egysége, vagy a helyiségcsoportja rendeltetés-módosítása,
- c) műemléki környezetben a műemlék megjelenését befolyásoló módon új építmény építése, a műemlék felé eső vagy közterületről a műemlékkel együtt megjelenő
 - ca) nem engedélyköteles új építmény elhelyezése vagy meglévő építmény bővítése, építmény homlokzatának megváltoztatásával járó felújítása vagy átalakítása, meglévő épület homlokzatának, tetőzetének megváltoztatásával járó felújítása vagy átalakítása,
 - cb) építmény bontása,
- d) műemlék telkén, vagy műemléki környezetben a műemlék jellegét és megjelenését befolyásoló fényforrás elhelyezése, illetve üzemeltetése,
- e) a védett parkban
 - ea) a régészeti módszerekkel történő kutatás,
 - eb) a meglévő kertépítészeti alkotóelemek megváltoztatását eredményező felújítása, új kerti és más építmények, műtárgyak elhelyezése, sportcélú felületek kialakítása,
 - ec) a fás szárú növényzet eltávolítása, telepítése, áttelepítése, lombkorona alakító metszése,
 - ed) a kert térszerkezetét, látványkapcsolatait, terepviszonyait befolyásoló beavatkozás,
- f) védett temetőben és védett történeti temetkezési helyen
 - fa) a védetté nyilvánításról szóló döntésben, illetve az értékmeghatározó szakértői dokumentációban meghatározott védett értékek és azokon elhelyezett feliratok, díszítmények megváltoztatása,
 - fb) a megjelenést és látványt befolyásoló sírjelek, síremlékek, sírépítmények és egyéb építmények elhelyezése.

A műemléki értéket közvetlenül nem érintő tevékenységek közül bejelentés alapján végezhető:

- a)* a műemlék telkén a védetté nyilvánításról szóló döntésben, illetve az értékmeghatározó szakértői dokumentációban nevesített műemléki értékeket nem érintő műtárgy építése, cseréje, eltávolítása, bontása,
- b)* műemléki jelentőségű területen a műemlék megjelenését érintő és érvényesülését befolyásoló
 - ba)* nem engedélyköteles új építmény elhelyezése vagy meglévő építmény bővítése,
 - bb)* meglévő építmény közterület felé eső homlokzatának, tetőzetének felújítása vagy átalakítása,
 - bc)* meglévő építmény bontása,
 - bd)* meglévő építmény közterület felé eső homlokzatának 10%-nál nagyobb mértékű eltakarása a kulturális tartalmú reklámok és építési állványok kivételével,
- c)* műemlék történeti táj esetében a védett műemléki érték megjelenését érintő és érvényesülését befolyásoló, legalább 6 m² felületű reklám külterületi elhelyezése.

A bejelentés vagy engedély iránti kérelem kötelező melléklete a 252/2006. Kr. 9. §-a által meghatározott esetekben a területi- vagy országos építészeti tervtanács véleménye.

3. FEJEZET

A SZAKMAGYAKORLÁS SAJÁTOSSÁGAI, TÁRS SZAKMÁK BEVONÁSÁNAK SZEREPE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A RÉGÉSZET ÉS A RESTAURÁLÁS

13. kérdés

Ismertesse a valós helyreállítás, rekonstrukció és az elméleti rekonstrukció viszonyát!

Elméleti rekonstrukció az az alkotó építészeti munka, amely során a megmaradt hiteles elemek, a helyükre visszakérülő elemek, a szerkesztéssel pontosan meghatározható elemekből származó ismeretekkel a műemlék meghatározott korszakának hiteles mivolta állítható fel, a teljesség érdekében hipotetikus kiegészítésekkel, amelyek analóg és korabeli építészeti példákban merítenek. A tudományos igényű elméleti rekonstrukciónak a fentebb leírt fázisokat tükröznie kell, így egyben az eddigi tudás összegzése és programot adhat az eddig nem ismert részek kutatási programjához és újabb hiteles rekonstrukciók lehetőségéhez.

Az elméleti rekonstrukció rétegei:

1. meglevő állapot,
2. anasztilózis és kiegészíthetőség,
3. kiszerkeszthető részek,
4. hipotetikus részek ábrázolása adja az elméleti rekonstrukció egészét.

Nem tévesztendő össze a rekonstrukciós látványtervekkel és ábrázolásokkal. Formája rajzi ill. számítógépes vagy valós térbeli modellezés is lehet. Nem tévesztendő össze a helyreállítási tervvel, annak programadója és alapja kell, hogy legyen. A tudományos elméleti rekonstrukció alapján lehet a jelen kor teljes, megépített műemléki rekonstrukcióinak szakmai kritikáját elvégezni és tanulságait levonni. Óriási előnye a gyakorlati (megépített) rekonstrukcióval szemben, hogy egy épületnek több időállapota vagy többféle lehetséges építészeti formája is ábrázolható, illetve újabb információ előkerülése esetén könnyen módosítható.

Függelék

A műemlékvédelem alapvetően tudományos indíttatású, ezért interdiszciplináris tevékenység, több szakterület együttműködése szükséges. Ezért nagyon fontos, hogy egy-egy feladatnál tudományos alapú, kutatáson és építéstörténeti dokumentáción alapuló koncepció és tervezés készüljön, a kiviteli dokumentációban a hagyományos anyagokat, szerkezeteket és technológiákat kell előnyben részesíteni.

Középszintű építőipari szakképzésben szakmunkás és technikus képzés keretében műemlékfenntartó technikus kompetencia a műemlékvédelem szakember utánpótlásának alapja. Az építész szakmában posztgraduális képzés során műemlékvédelmi szakmérnököket képeznek. Az építészeti tervezésben a „műemlék területén gyakorlott” szakmai cím a műemlékvédelemben is elérhető a MÉK szakmai cím adományozási szabályzata szerint.

Műemlékvédelem területén működnek kulturális szakértők és műszaki, kamarai szakértők (SZÉS 5). Épületkutatás („falkutatás”) tevékenységének végzését több szakág is végezheti –diplomás szinten (építész, művészettörténész, régész, restaurátor), azonban speciális képzés, így minősítés nincs, ezért elismerhető gyakorlat alapvetően szükséges, amely jogosultságot pontszámozással lehet elérni. MÉK SZÉS 5 szakértői jogosultságot a kulturális terület szakértői jegyzékbe vétel szempontjából elismerik, műemléki érték dokumentálása szakterületen működési jogosultsággal. A jogosultság lehetővé teszi az épület értékleltár, építéstörténeti dokumentáció és örökségvédelmi hatástanulmány készítését, ill. a műemléki értéket érintő tervezési program összeállítását.

4. FEJEZET

JELLEGZETES SZERKEZETEK ÉS ANYAGOK KEZELÉSE A MŰEMLÉKVÉDELMI GYAKORLATBAN

14. kérdés

**Mért fontos ismerni a hagyományos építőanyagokat, mi a szerepe az újra
hasznosításnak (recycling)?**

Hagyományos anyagok technológiák szerepe és kezelése

A jogszabályi rendelkezés értelmében a jellegzetes történeti építészeti formai megoldások, a hagyományos műszaki megoldások és építőanyagok használatát **előnyben kell részesíteni** (Övr. 57. § (7) bek).

102 § 2. d) pontjában: „... közreműködik az örökségvédelmet érintő nemzeti szabványok kidolgozásában és a műemlékekkel összefüggő sajátos építési termékek beépítési feltételeinek meghatározásában.

A műemlékek örökségvédelmi engedélyezési eljárásához csatolni kell a műemlék értékleltárát és építéstörténeti tudományos dokumentációját. Ezek a dokumentumok alkalmasak a hagyományos és eredeti épületszerkezetek elemző bemutatására. Ezek támogatják a kivitelezés előkészítését ill. a munkák közbeni egyedi döntéshozatalokat.

A hagyományos építőanyagok előállítása és hozzáférhetősége sokszor okoz nehézséget, külföldi beszerzést is igényelhet (pl. faanyag). Ezért nem elhanyagolható a bontott anyagok újra hasznosítása (recycling), amely elérhetően lehetséges a beépítési tanúsítvány szempontjából megfelelőségi nyilatkozat adásával (leggyakrabban téglá, tetőcserép, kerámia elemek).

Hagyományos anyagokkal adekvát korszerű termékek alkalmazása előtt a termékleírásában kell vizsgálni a tulajdonságokat ill. összeférhetőséget. A kivitelezéskor jelentkező probléma a kiírt termék szállításának elhúzódása vagy éppen hiánya, ezért a termékleírások összevetésével vizsgálandó alkalmazható *helyettesítő termékek csereszabotossága*.

15. kérdés

**Melyek a legveszélyeztetettebb épületszerkezetek, soroljon fel néhány alapvető
problematikát! Mi a szerepe a diagnosztikának a megőrzés érdekében?**

Legveszélyeztetettebb épületszerkezetek:

- a homlokzatvakolatok mint anyagában értéket hordozó szerkezetek

Műemléken megmaradt történeti - eredeti (=építés kori) - vakolt felületek, vakolt profilos részletek a formai megjelenésen túl felületük is jellemzően közvetítik a műemlék „régiség értékét”. Külső megjelenésben a vakolt felület felhordása, faktúrája is jellemző (pl. a középkorban nem törekedtek a teljesen sík, sima felületekre, vagy szecesszióban variálták a felületek faktúráit formai okból). Alapvető a vakolat kötőanyaga, valamint a vakolat és a falfelület állag kapcsolata. A vakolat anyagának jól kell a fal épületfizikájához alkalmazkodni. Hasonló vonatkozik a festésekre, itt a vakolat anyagával kell összhangban lenni. Lényeg a fal vagy vakolat páramozgásának lezárását elkerülő anyag és technológia használat. Javítás esetén az eredeti összetétel vagy ehhez közel álló anyaghasználat javasolt. Ezért a faldiagnosztikai, anyagösszetételi és kiemelten a nedvesség vizsgálat fontos a felújítási döntéshozatalhoz. A mintavételi hely megválasztása a szerkezet viselkedését jól reprezentáló helyről történjen, azonban műemlék esetében az örökségvédelmi hatóság hozzájárulását be kell szerezni. Modern gyári termékleírásokat alaposan át kell vizsgálni, hogy teljes körű-e,

megbízható-e a paraméterek megadása, mert csak ezek alapján dönthető el alkalmazásuk. Leggyakrabban a műanyag (akril) kötésű vakolatok vagy festékek alkalmatlanok hagyományos falazott épületeken, azonban pl. nem lélegző beton felületeken csak ezek tartósak. Figyelni kell arra, hogy egyes termék pl. gipsz felületen nem alkalmazható, jóllehet hagyománybarát ásványi kötőanyagú. A színezést általában a gyártó által megadott színminta alapján választják ki, de mindenképpen javasolt színminta próbafelület felvitele.

- történeti faablakok

Az ablak, mint az „épület szeme” a homlokzatképzés jellegzetes eleme. Legnagyobb támadás a régi ablakok ellen, hogy nem felelnek meg a modern energiatakarékos igényeknek. Ez az állítás önmagában nem igaz, mivel egyes, gyakran alkalmazott régi ablakszerkezeti típus sokkal alkalmasabb a hő és hangszigetelésre, ill. a történeti profilt és üvegezést tiszteletben tartó kiegészítő megoldásokkal ellenőrizhetően növelhető a szabványérték közelség. Elvtelen lecserélésük esetén a fal (káva) megbontásra kerül, a kiszedett régi szerkezet hulladékot jelent, a behelyezett új miatt kőműves javítás külön szükséges. Ha a kicserélt „korszerű” szerkezet csak egyrétegű, gyakran okoz páralecsapódást a fal környezetében, továbbá a hang kiszűrésében gyenge szereppel bír. Ezért a történetileg értékes ablakok rehabilitációja érdekében alapos előzetes diagnosztikai vizsgálat végzendő és javítási javaslatot kell beszerezni. A legnagyobb hőveszteség a faablakok esetében a záródó réseken a filtrációból adódik, ennél sokkal kisebb az üvegfelületi veszteség. A tömítés egyszerű módszerekkel elérhető. Jelentős javulást eredményez az ún. low-e üvegek alkalmazása, amely normál vastagsága okán az eredeti hagyományos profilokba beilleszthető. Az ablakokat helyi utcaképvédelmi előírások is védhetik, amelyek készítetik a régi szerkezetek rehabilitációját. Az ablakok hőtechnikai értékmérője W/m^2K egységnyi felületen mutató hőveszteség K fokban. Az U érték előírás $1,6 W/m^2K$. Ezt a történeti ablakok kiegészítő megoldásokkal képesek megközelíteni. Fontos szempont az épületszerkezetek egymással való épületfizikai kompatibilitása is. Az ablakok cseréjével, korszerű (általában műanyag ill. ragasztott fa) ablak beépítésével nemcsak homlokzati formai veszteség ill. változás jön létre, hanem sokszor megbomlik a rend, ami hőhidak kialakulásához, ezáltal nedvesség lecsapódáshoz, penészedéshez, végső soron egészségkárosodáshoz vezet. (részletes tájékozódás a történeti faablakok megóvásáról, épületfizikájáról ablakprofilok.hu honlapon)

- történeti fa fedélszerkezetek

A történeti fedélszerkezetek, alapvetően fa rúdszerkezetek, van amelyik már több száz éves kort megért. Szerkezeti rajzolatjuk jellemző egy adott kor ácsmesterségének gyakorlatára. Gyakran kiváló faanyagot és nagy keresztmetszetet alkalmazó elemekből hagyományos ácskötésekkel állították össze. A fa anyagú fedélszerkezetek leggyakrabban a beázások következtében szenvednek károsodást, mind biológiai (gomba-), mind rovarkárokat. Különösen az ereszt zónák veszélyeztetettek, mert a nedvesség bejutását nehéz ellenőrizni, míg a tetőfelületen a héjazat hiányossága meglátható. Mindenképpen szükséges faanyagvédelmi szakvélemény készítése. A szakértői dokumentáció rúdról-rúdra jelöli a károsodást. A szakértő sokszor a könnyebb felelősség érdekében cserét javasol. Ezért meg kell vizsgálni a károsodás fajtáját és mértékét. (Pl. egy-két cm mélységű korhadás lebárdolható és a faanyag még megfelelhet tartószerkezeti szerepének.) A régi tetők eredeti állagának megőrzésében szükség esetén részleges elemcsere hasonló anyagból hagyományos ácskötéssel és tehermentesítő szerkezetek párhuzamos beépítése is alkalmazható (pl. vonórudak, segédgerendák, stb.) A tetőszerkezet elemeinek favédelmi kezelése elengedhetetlen. Kiváló faanyagvédő szerek vannak a piacon. Kiválasztásuknál figyelni kell a felhordás fajtáira, a színre, méreg jellemzőkre, tűzgátlási képességre, kellőségre.

5. FEJEZET

AZ ÉPÍTÉSZETI-MŰSZAKI DOKUMENTÁCIÓK TARTALMI ÉS FORMAI ELŐÍRÁSAI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MŰEMLÉKVÉDELMI GYAKORLATRA

16.kérdés

A sorolja fel a műemlék-helyreállítás három pillérét!

Kutatási módszerek és gyakorlat:

A műemlék-helyreállítás alapvetően három pilléren áll:

1. Tudományos kutatás (építéstörténeti tudományos dokumentáció, műemléki értékleltár és helyreállítási javaslat)
2. minden épületszerkezetre kiterjedő műszaki vizsgálat, diagnosztikai vizsgálatok (különösen statika, faanyagvédelem, épületfizikai vizsgálatok),
3. az építtető (és a tervező és a műemléki szakértő bevonásával vagy meghatalmazásával) által megfogalmazott tervezési program.

Kulturális örökség elemeinek kutatása: a kulturális örökség elemeire vonatkozó, annak pótolhatatlan forrásértékét feltáró, tudományos módszereket alkalmazó, roncsolásmentes vagy roncsolásos beavatkozással járó eljárás (Kötv. 7.§ 12.)

Az Kötv. és az Övr. ezeket szabályozza, azonban a kellő felkészültség és tapasztalat ebben nem tükröződhet, a szakmaköziség (interdiszciplinaritás) fontos elem, így a kutató személyének felkészültsége és műveltsége jelentős a kutatási munka és dokumentálás tekintetében. A gyakorlottság nyilván hosszabb együtt dolgozással és a tapasztalatátadással jön létre, amelyhez képzési és konzultációs/konferencia formák jelentős támogatást adnak.

Az Övr. 3. mellékletében 3.1. építéstörténeti tudományos dokumentáció és a 3.2 -ban kerttörténeti tudományos dokumentáció alcímekben olvashatjuk a részletes tartalmi előírásokat,

Forráskutatás: A védett műemléki érték építéstörténetének lehetnek írott és képi forrásai (pl. telektörténeti, adás-vételi dokumentumok, leltárak, más célú iratokban utalások, régi térképek, rajzok, metszetek, archív fotók, stb.). A gyakorlati munkában nem feltétlenül szükséges azonnal levéltári kutatásokba vágni, hanem a célnak megfelelően használhatók a szakirodalomban fellelhető adatok, mint a műemléki topográfia leírásai, forráskiadványok, egyes források és új eredmények publikációi, feldolgozásai, helytörténeti munkák, fotótárak, képtárházak stb.

Épületkutatás: Az írott és kép források mellett a legfontosabb dokumentum az épület/műemléki érték maga, amelynek helyszíni kutatása hiteles adatsort ad az építéstörténeten kívül a régi épületszerkezetekre, a műszaki állapotra. Az épületkutatás lehet roncsolás mentes és roncsolásos. Az épület roncsolás mentes kutatásának a gyakorlatban – publikáltan- rendkívül komoly eredményei vannak a védett műemléki érték építéstörténetére, építési anyaghasználatára és építéstechnológiai múltjára vonatkozólag, fényt derít menet közbeni történeti terv-változtatásokra, felújításokra, átfestésekre stb. (az épületkutatást német szakszóval Bauforschungnak nevezik). Ilyen információk alapján lehet hitelesen megőrző és emellett kortárs elemeket szükségszerűen tartalmazó helyreállítási koncepciót meghatározni, tervezést, nemkülönben kivitelezést végezni.

Roncsolás mentes vizsgálatok: A gyakorlott szemrevételezés első lépésként elkerülhetetlen, ezt az Övr. az értékleltár felvételénél is kiemeli. Előnyben részesül –nyilván elsődlegesen végzendő- a roncsolás mentes vizsgálat. Ennek egyik eredményes eszköze a geodéziai rendszerbe illesztett alakhű (alakváltozásokat hűen tükröző) részletes, legalább 1:50 léptékű épületfelmérés, a felületek, hibák, alakváltozások pontos megfigyelése és ilyen módon dokumentálása. A részletes felmérés az épület megismerésének egyik legfontosabb módszere, mely számos információ szolgáltat az építéstörténet vonatkozásában is. A roncsolás mentes kutatásokba sorolhatók a felületi és szónikus eszközökkel végzett diagnosztikai kutatások is.

A roncsolásos vizsgálat felelősséggel jár, mivel a műemléki érték egyes részei a vizsgálat természetéből fakadóan elpusztulnak (irreverzibilis folyamat). A roncsolás mentes kutatási dokumentáció, kiemelten az alakhű felmérés a támpontja a roncsolásos kutatási tervnek, amelynek törekvése, hogy a legkevesebb helyen való, vagyis csak a szükséges mértékű beavatkozással lehessen minél több hiteles adathoz jutni. A roncsolásos vizsgálat kiterjedhet a felületek ablakszerű restaurátori rétegvizsgálatától a régészeti feltárásig. A régészeti feltárás esetén a régészetre vonatkozó szabályok alkalmazandók, mind szakmagyakorlási, engedélyezési (amennyiben régészeti korú helyszínről és nyilvántartott lelőhelyről van szó), mind anyagi jogi előírásokban.

17. kérdés

Milyen célt szolgál, mit támogat a műemlék felmérési alakhű dokumentációja?

Dokumentálás: A kutatásoknak fontos fázisa a folyamatos dokumentálás (rajzi, fotó-) az eredmények dokumentálása és egy összefoglaló készítése. A kutatási dokumentáció nem azonos az értékleltárral (Övr. 3. melléklet), de annak forrása is lehet. Ajánlható dokumentációs formaként alkalmazható az ún. helyiségkönyv, amely az általános felmérési terven azonosítóval megjelölt helyiségenként a padozat, a mennyezet és a falfelületek számbavételével egy ábra és konszignációs oldalon, vele szemben egy szöveges kifejtő, megjegyző oldalon mutatja be a kutatás tételes eredményeit. A helyiségkönyv a gyakorlati tapasztalatok szerint jól kezelhető a szükséges kutatási eredmény információk megtalálása és alkalmazhatósága céljából. A fotódokumentációk esetén fontos a fotózás helyének és irányának egyértelmű megjelölése és az idejének rögzítése. A korszerű dokumentálási technikák révén a BIM (Building Information Model) segítségével egyetlen virtuális modellben ábrázolhatók az épület geometriája, a műemléki értékei és az egyes épületelemek műszaki állapota.

A dokumentációk szerkesztésében figyelembe kell venni a műemléki védettséghez ill. engedélyezési eljáráshoz előírt formai és tartalmi elemeket (Kötv. 7.§ 3a és 21a):

Az Értékmeghatározó szakértői vizsgálat részeként az *építéstörténeti tudományos dokumentáció*, a *műemléki értékleltár*, amelyek alapján a műemlék érték hordozó elemeinek, alkotórészeinek, tartozékainak és beépített berendezési tárgyainak részletes meghatározása dokumentálható.

Az így kiteljesített értékmeghatározó szakértői vizsgálat az alapja a nevesített műemléki érték dokumentációjának, amely a védett műemlék nyilvántartási alapja.

KÉRDÉSEK

1. FEJEZET - A MŰEMLÉKVÉDELEM TÖRTÉNETI KIALAKULÁSA, SZAKMATÖRTÉNETI ÁLLOMÁSAI	3
1. kérdés Ismertesse a műemlékvédelem történeti kialakulását a kezdetektől 1945-ig! Mikor alkották meg az első műemlékvédelmi törvényt?	3
2. kérdés Ismertesse a II. világháború utáni műemléki szervezet főbb állomásait, a jelenlegi kormányzati felelősség vállalás szervét.	3
3. kérdés Melyik intézményben található ma a műemléki gyűjtemények archívumok, hol folytatnak még tudományos előkészítő tevékenységet?	4
2. FEJEZET - A MŰEMLÉKVÉDELEM JOGSZABÁLYI KÖRNYEZETE ÉS A SZAKMAGYAKORLÁS	5
4. kérdés Részletesen ismertesse a műemlék és régészeti örökség fogalmát!	5
5. kérdés Ismertesse a védettségi kategóriákat.....	6
6. kérdés Ismertesse a műemlékekkel összefüggő építészeti tervezés szakmagyakorlási kritériumait!	8
7. kérdés Melyek a kamarai és melyek a kulturális örökség körébe tartozó szakértői tevékenységek?	8
8. kérdés Ismertesse a műemlékvédelem gyakorlati tevékenységéhez tartozó építési fokozatok jogszabályi értelmezéseit!	10
9. kérdés Mit kell tartalmaznia az értékmeghatározói szakértői vizsgálatban leírt építéstörténeti tudományos dokumentációnak?	11
10. kérdés Milyen adatokat dolgoz fel az értékleltár?	12
11. kérdés Mely szerv látja el az örökségvédelem hatósági szerepét?.....	14
12. Milyen ügy esetben keletkezik örökségvédelmi szakkérdés vizsgálata? Milyen esetben érvényesül örökségvédelmi hatósági engedély vagy örökségvédelmi bejelentés?	15
3. FEJEZET - A SZAKMAGYAKORLÁS SAJÁTOS SÁGAI, TÁRS SZAKMÁK BEVONÁSÁNAK SZEREPE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A RÉGÉSZET ÉS A RESTAURÁLÁS	18
13. kérdés Ismertesse a valós helyreállítás, rekonstrukció és az elméleti rekonstrukció viszonyát!	18
4. FEJEZET - JELLEGZETES SZERKEZETEK ÉS ANYAGOK KEZELÉSE A MŰEMLÉKVÉDELMI GYAKORLATBAN	19
14. kérdés Mért fontos ismerni a hagyományos építőanyagokat, mi a szerepe az újra hasznosításnak (recycling)?	19
15. kérdés Melyek a legveszélyeztetettebb épületszerkezetek, soroljon fel néhány alapvető problematikát! Mi a szerepe a diagnosztikának a megőrzés érdekében?.....	19
5. FEJEZET - AZ ÉPÍTÉSZETI-MŰSZAKI DOKUMENTÁCIÓK TARTALMI ÉS FORMAI ELŐÍRÁSAI KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A MŰEMLÉKVÉDELMI GYAKORLATRA	21
16.kérdés A sorolja fel a műemlék-helyreállítás három pillérét!	21
17. kérdés Milyen célt szolgál, mit támogat a műemlék felmérési alakhű dokumentációja?	22
